

Dərc olunub: 26 fevral 2018 | Ramute Remezaite və Jack Dahlsen

İzah: Avropa Şurasının Azərbaycana qarşı pozuntu proseduru

Təlim ləvazimatı

EHRAC-ın Hüquq Məsləhətçisi Ramute Remezaite və Stajoru Jack Dahlsen pozuntu prosedurunun mahiyyətini və onun Azərbaycana qarşı tətbiqinin əhəmiyyətini izah edir. Ramute bundan öncə, 2017-ci ilin martında Azərbaycana qarşı pozuntu prosedurunun tətbiqi ehtimalını European Journal of International Law Talk! blog-u üçün müzakirə etmişdi. Bu mövzuyla bağlı həmçinin 2017-ci ilin aprelində Dr. Alice Donald'un EJIL Talk! üçün blog yazısında qərarların icra olunmaması probleminin həlli yolları müzakirə olunmuşdu.

5 dekabr 2017-ci ildə Avropa Şurasının (AŞ) Nazirlər Komitəsi (NK) Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin (Məhkəmə) [İlqar Məmmədov Azərbaycana qarşı](#) işi üzrə qərarıyla əlaqədar, Azərbaycana qarşı “pozuntu proseduru” tətbiq etmişdi. Məhkəmə o qənaətə gəlib ki, bu misralar yazılan zaman hələ də həbsdə olan Azərbaycanın tanınmış müxalif siyasətçisi İlqar Məmmədovun həbsi və saxlanması qeyri-qanunidir və məqsədi Hökuməti tənqid etdiyi üçün “susdurulmaq və cəzalandırılmaqdır”. İlqar Məmmədovun azadlığa buraxılması ilə bağlı davamlı çağırışlara Azərbaycanın müsbət reaksiya verməməsinə görə, [NK işi Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının \(AİHK\) 46\(4\)-cü maddəsinə əsasən Məhkəməyə qaytardı](#). Məqsəd Məhkəmənin Azərbaycanın qərarı icra edib etməməsini hüquqi cəhətdən müəyyən etməsi idi. AŞ-nin tarixində ilk dəfədir ki, NK bu mexanizmi hansısa üzv dövlətə qarşı tətbiq edir.

Pozuntu proseduru

Pozuntu proseduru nəyə görə tətbiq olunub?

Məhkəmə qarşısında pozuntu proseduru [AİHK-nin 14 nömrəli protokolunun](#) qəbulu ilə 2010-cu ildən qüvvədədir. Məqsəd Məhkəmə və NK-nin üzərindən ağırlaşan yükün azaldılması üçün bir sıra islahatların aparılması olub. [46\(4\)-ci maddə](#) NK-yə Məhkəmənin yekun qərarını icra etməkdən imtina edən dövlətə qarşı Məhkəmə qarşısında pozuntu prosedurunun başlanması imkanını yaradır.

Pozuntu proseduru Məhkəmənin ilkin qərarında qət edilmiş əsas sualları yenidən müzakirəyə açıq etmir (burada İlqar Məmmədovun həbsi və saxlanması). Burada daha çox Məhkəmə dövlətin Məhkəmənin qərarını icra edib etmədiyini müəyyən etməlidir. 14 nömrəli Protokolu hazırlayanların [izahına](#) əsasən, NK *"pozuntu prosedurunun yalnız müstəsna hallarda tətbiq etməlidir"*. Protokol müəllifləri həmçinin ümid ifadə etmişdilər ki, *"prosedurun mövcudluğu və ondan istifadə hədəsi Məhkəmənin qərarlarını icra etmək üçün yeni səmərəli stimül olacaq"*. Niyət qərarları icra etmək istəməyən dövlətlərə qarşı AŞ-da üzvlüyü dondurmaq və təşkilatdan çıxarmaq kimi ağır cəzalara məruz qoymadan davamlı və artan təzyiqli tətbiq etməkdir.

Nə zaman tətbiq edilməlidir?

Məhkəmə qərarlarının icrasına nəzarət edən qurum kimi NK dövlətin yekun qərarı icra etmədiyini müəyyən etdikdə, 47 üzv dövlətdən 2/3-nin səsini əldə edərək pozuntu prosedurunun başlamağa başlaya bilər. NK müəyyən dövlətə qarşı bu prosedurun başlanmasıyla bağlı formal xəbərdarlıq edəndən sonra NK bu vəziyyəti Məhkəməyə çatdırıb, onun müəyyən dövlətin Məhkəmənin qərarını icra edib etməməsini qət etməlidir. Bu baxımdan, ən azı, 31 ölkə pozuntu prosedurunun tətbiqinin tərəfdarı olduğuna görə, bu əhəmiyyətli və ciddi addımdır.

Sanksiyalar tətbiq edilə bilərmi?

Pozuntu proseduru müvafiq dövlətə qarşı hər hansı sanksiyaların birbaşa tətbiqinə gətirib çıxarmır. Məhkəmə dövlətin qərarı icra etmədiyini müəyyən etsə, o, işi NK-ya əlavə addımların (AİHK-nin 46(5)-ci maddəsi) tətbiqinə ehtiyac olub olmadığını qət etməsi üçün yönəldir. NK-nin tətbiq edəcəyi bir sıra "tədbirlər" var, məsələn, qərarların, qətnamələrin qəbulu və ya "yüksək səviyyədə" görüşlərin keçirilməsi, ancaq bu sırada cərimələrin tətbiqi kimi konkret sanksiyalardan söhbət getmir.

Pozuntu prosedurları istənilən nəticəyə gətirib çıxarmırsa, dövlət AŞ-da üzvlüyünün dondurulması və üzvlükdən çıxarılma kimi qərarlarla qarşı qarşıya qala bilər. [AŞ Nizamnaməsinin 3-cü maddəsi](#) qeyd edir ki, hər bir

dövlət “qanunun aliliyi və yurisdiksiyasında olan bütün şəxslərin insan hüquqları və fundamental azadlıqlarının qorunması prinsiplərini qəbul etməli və AŞ-ın məqsədlərinin həyata keçirilməsi üçün səmimi və effektiv əməkdaşlıq etməlidir”. Nizamnamənin 8-ci maddəsinə əsasən, Nizamnamənin 3-cü maddəsinin ciddi pozuntusu dövlətin təmsilçilik hüququnun dondurulması və AŞ-ın dövlətin Konvensiya sistemindən çıxmasına dair çağırışın edilməsinə gətirib çıxara bilər. AŞ-ın tarixində heç bir dövlət təşkilatdan çıxarılmayıb.

İşin Məhkəməyə göndərilməsindən sonra Məhkəmə dövlətin qərarı icra etdiyini müəyyən etsə, NK işin araşdırılmasını dayandırır.

İlqar Məmmədov

İlqar Məmmədov kimdir?

İlqar Məmmədov fəal və Azərbaycanda tanınmış müxalif siyasətçidir. O, 2013-cü ilin noyabrında Azərbaycanın prezidentliyinə namizəd olmağı planlaşdırırdı. O, 2013-cü ilin fevralında Azərbaycanın İsmayilli şəhərində baş vermiş iğtişaşlarla bağlı bloqçuluq etdiyinə görə həbs olunub. Həbs-qətimkan tədbirini

dəfələrlə uzadandan sonra o, 2014-cü ilin martında kütləvi iğtişaşların təşkili və həbsə müqavimət göstərmək ittihamlarına əsasən, 7 il müddətinə həbsə məhkum edilib. Həmin vaxtdan bəri o həbsxanadadır.

Məhkəmə İlqar Məmmədovun həbs-qətimkan tədbirinə necə reaksiya verdi?

2014-cü ilin may qərarında Məhkəmə qeyd etmişdi ki, ölkədaxili araşdırma zamanı Cənab Məmmədova qarşı ittihamları sübut edən heç bir fakt göstərilməyib. Məhkəmə qərara gəlmişdi ki, həbsin məqsədi “Hökuməti tənqid etdiyinə və doğru olduğuna inandığı və onun fikrincə, Hökumətin gizlətmək istədiyi faktları yaymaq istədiyinə görə şikayətçini susdurmaq və cəzalandırmaq olub”. Başqa sözlə, Məhkəmə hesab edir ki, həbs siyasidir və qət edib ki, Azərbaycan AİHK-nin aşağıdakı müddəalarını pozub: 5(1) (azadlıq və təhlükəsizlik hüququ), 5(4) (saxlanılma zamanı məhkəmə baxışına hüquq), 6(2) (təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ) və 18 (hüquqlardan istifadənin məhdudlaşdırılması). Ancaq Məhkəmə Cənab Məmmədovun azadlığa buraxılmasını tələb etməmişdi.

İlqar Məmmədovun azadlığına kim çağırır?

AŞ-ın 47 üzv dövlətini təmsil edən diplomatlardan ibarət siyasi qurum olan NK bu işi ilk dəfə 2014-cü ilin dekabrında araşdırıb və o zamandan bəri dəfələrlə Cənab Məmmədovun dərhal və qeyd-şərtsiz azad olunmasına çağırıb. Əvəzində, 2016-cı ilin noyabrında Azərbaycanın Ali Məhkəməsi həbs cəzasını qüvvədə saxlamışdı. Cənab Məmmədov Avropa Məhkəməsinə cinayət prosesində özünə qarşı digər pozuntularla bağlı ikinci dəfə müraciət edəndən sonra, Məhkəmə Azərbaycanın AİHK-nin 6(1)-ci maddəsini pozduğunu qət etmişdir. İki Məhkəmə qərarına və NK-dan davamlı təzyiqlərə baxmayaraq, ilkin qərardan demək olar ki, 4 il müddət keçib.

Cənab Məmmədovun azadlığa buraxılmasına dair davamlı çağırışlara məhəl qoyulmamasından sonra, 25 oktyabr 2017-ci il tarixdə Cənab Məmmədovu azadlığa buraxmaqdan davamlı imtina və Məhkəmənin qərarını icra etməkdən imtina ilə bağlı [aralıq qətnamə](#) qəbul edib. Bu işə 17 hakimdən ibarət və Məhkəmənin ən yüksək məhkəmə strukturu hesab edilən Böyük Palata baxacaq

Bu, nə dərəcədə əhəmiyyətlidir?

NK tərəfindən pozuntu prosedurunun başlanması qərarı əhəmiyyətli addımdır. Avropa Məhkəməsinin qərarlarının bir sıra dövlətlər tərəfindən icra edilməməsi uzun illərdir davamlı problemə çevrilməsinə baxmayaraq, ilk dəfədir ki, bu prosedur hər hansı Avropa dövlətinə qarşı tətbiq edilir.

Nəyə görə bu iş və bundan sonra nə olacaq?

Nəyə görə indi və nəyə görə bu iş? Bu suallara cavab vermək asan deyil, ancaq bu, müəyyən qədər pozuntunun ağırlığına görə ola bilər - demokratiya olduğu deyilən istənilən dövlət üçün müxalif siyasətçinin təqib edilməsi və əsassız həbsi çox ciddi hadisədir. Bu, Cənab Məmmədovun işində 18-ci maddənin pozulmasının Məhkəmə tərəfindən qət edilməsində özünü göstərib (hakimiyyətin onu təqib etməkdə "gizli niyyətləri" var idi) – bu cür qənaətlər nadirdir.

NK-nın Cənab Məmmədovun azadlığa buraxılmasına dair çağırışları aşkar şəkildə göstərir ki, Azərbaycan hakimiyyəti NK-nın mövqeyinə tabe olmayıb, çünki o, hələ də həbsdədir. Bu da faktor ola bilər. Ancaq Məhkəmə həmçinin qət etməlidir ki, bu, Azərbaycanın qərarı icra edib etmədiyini göstərir, çünki qərarında onun azadlığa buraxılmasına birbaşa çağırış yoxdur.

Son olaraq, Məhkəmə Azərbaycanın qərarı icra etmədiyini qət etsə, nəyin baş verəcəyini sual edə bilərik. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi Məhkəmənin əlində tətbiq edəcəyi sanksiya yoxdur. Bu baxımdan, NK bu məsələdə siyasi qərar qəbul etməli olacaq.